

Toespraak VLOR –Afscheidsviering 22 juni 2018 (1568 woorden)

Mevrouw de Minister,
 Mijnheer de Minister van Staat en emeritus voorzitter van de Europese Raad,
 Beste An en Mia,
 Dames en Heren,
 Beste vrienden van de VLOR,

Hartelijk dank voor uw aanwezigheid hier op mijn afscheidsviering.

De vlor heeft mooie thema's voor mijn afscheidsviering gekozen : leiderschap, onderwijs en democratie. Het zijn thema's die me heel mijn loopbaan geboeid hebben en die ook de keuzes bepaald hebben die ik mijn loopbaan gemaakt heb.

Onderwijs heeft een belangrijke rol gespeeld in mijn leven. Dat is voor ieder van u waarschijnlijk waar. Maar voor mij was het toch een tikkeltje meer waar. Als zoon van een mijnwerker ging ik naar school in de mijn Cité Meulenberg in Houthalen. Mijn ouders hadden echt wel extra steun nodig om de juiste keuzes voor mijn toekomst te maken. Het besef achteraf hoe belangrijk mijn onderwijzers en leraars daarbij geweest zijn heeft mijn geloof in de kracht van onderwijs in mijn hersens gebeiteld. Democratisering van het hoger onderwijs was en blijft voor mij nog steeds een belangrijk actiepunt. Het heeft mijn handelen geïnspireerd doorheen heel mijn loopbaan, als hoogleraar, als rector van de jonge Limburgse universiteit, tot nu in de vlor.

Onderwijs krijgt regelmatig aandacht in de kranten. Iedereen heeft er een mening over, ouders, leerlingen, experts, professoren, journalisten, parlementsleden.... Het is dan ook een activiteit waar veel geld naar toe gaat en waar bijna iedereen op één of andere manier bij betrokken is. Men verwacht veel van onderwijs. Terecht denk ik.

Onderwijs moet onze enige grondstof – kennis – ontwikkelen en daarmee onze welvaart verzekeren, moet de goede werking van de democratie ondersteunen, moet allerhande opvoedingstaken opnemen, moet gelijke kansen bevorderen, moet inclusief onderwijs realiseren, en zo kan ik nog wel even doorgaan.

Al deze thema's heb ik in de werking van de VLOR aan bod zien komen.

Ik zou er vandaag één thema willen uitpikken, een thema dat ik al tientallen jaren zie terugkomen in debatten, toespraken, rapporten over onderwijs : gaan we voor gelijke kansen of gaan we voor meer elitair onderwijs? Waar moeten we tijd en geld vooral op inzetten?

Op gelijke kansen en het maximaal ontwikkelen van de talenten van alle leerlingen? Of moeten we meer energie steken in de heel slimme leerlingen en hen meer uitdagingen bieden?

Is de grote diversiteit in de instroom een bedreiging voor de kwaliteit? Blijft er te weinig tijd over voor de betere leerlingen en studenten?

Het zijn vragen die opduiken bij de realisatie van inclusief onderwijs, bij de modernisering van het secundair onderwijs, maar ze spelen ook in het hoger onderwijs.

Met welk hoger onderwijs is de Vlaamse gemeenschap het meest gebaat?

Moet het hoger onderwijs breed toegankelijk blijven met als doel het ontwikkelen van zo veel mogelijk talenten bij zo veel mogelijk jongeren? Of moet er een selectievere toegang komen en moeten universiteiten vooral inzetten op topprestaties in wetenschappelijk onderzoek en hoge rankings in internationale vergelijkingen. Het is een discussie over breedte of diepte.

De meningen zijn verdeeld. Het is lastig kiezen tussen die verschillende doelstellingen en het antwoord is meestal dat ze beiden moeten nagestreefd worden, maar dat men de juiste balans moet vinden. Niet breedte of diepte, maar het product : oppervlakte, impact.

Natuurlijk moeten we de lat hoog leggen en topkwaliteit nastreven, maar we moeten daarbij goed voor ogen houden dat de staf van onze bedrijven en organisaties niet alleen kan bestaan uit personeel met diploma's van Oxfordkwaliteit, en dat bedrijven enkel topkwaliteit kunnen leveren als ook de vorming van de grote massa van het personeel, arbeiders, technici, kaderleden een hoge kwaliteit heeft. Wij mogen niet enkel kijken naar de behoeften van de top innovatieve, onderzoeksgedreven bedrijven.

Een topman van een groot bedrijf die ik ooit uitnodigde voor een gasttoespraak verwoordde de verwachting van de bedrijven t.a.v. het hoger onderwijs zo : "wij zitten niet echt te wachten op nog meer publicaties, wij hebben nood aan veel meer goed opgeleide mensen, kennis in de hoofden van mensen, niet op papier".

Er is dus een evenwicht nodig tussen dat streven naar topkwaliteit in onderzoek en de opdracht om ook op een bredere schaal kwalitatief hoogstaande opleidingen te verzorgen. Het evenwicht tussen onderzoek en onderwijs moet een continue zorg zijn voor ons hoger onderwijs.

Gelijke kansen, maximaal ontwikkelen van alle talenten, democratisering van het hoger onderwijs, het zijn doelstellingen die we niet alleen uit rechtvaardigheidsoverwegingen moeten nastreven, maar ook uit puur economische noodzaak. En dat hoeft absoluut niet te betekenen dat we de lat lager leggen.

Toen ik in 1988 aantrad als rector van het toenmalige Limburgs Universitair Centrum, nu de Universiteit Hasselt, hield ik een toespraak waarin ik de volgende cijfers gaf : 4% van de arbeiderskinderen gaan naar de universiteit, 40% van de kinderen uit gezinnen met hogere inkomens gaan naar de universiteit. Uit een recent OESO rapport uit 2016 blijkt dat in Vlaanderen laaggeschoolde gezinnen 5,75% van de studenten leveren maar dat ze 18% van de bevolking uitmaken. Nochtans is het totaal aantal jongeren dat aan universitaire studies begint sterk gestegen, althowel we ook daar door heel wat landen voorbij gestoken worden.

"We zijn geëvolueerd van een elite-universiteit naar een middenklasse-universiteit", concludeert Dirk Vandamme, Vlaams onderwijsexpert bij de OESO.

In 2016 hield rector Luc De Schepper bij de opening van het academiejaar van de Universiteit Hasselt een toespraak met als titel "Een ongemakkelijke waarheid", waarin hij het thema van de democratisering van het hoger onderwijs met veel recent cijfermateriaal, opnieuw onder de aandacht bracht en zelfs een achteruitgang vaststelde.

De democratisering van het hoger onderwijs is dus nog niet gerealiseerd. Het blijft een lastige opdracht. Maar een internationale vergelijking laat zien dat we in Vlaanderen toch beter moeten kunnen.

Het is een lastige opdracht omdat er acties moeten ondernomen worden over heel de schoolloopbaan en verschillende terreinen : van kleuterklas tot en met universiteit, maar het gaat ook over kinderarmoede en voorschoolse opvang.

Creativiteit en ambitie stimuleren, de talenten ontdekken en ontwikkelen, daar begin je niet aan als jongeren aan de drempel van het hoger onderwijs staan. Hoe vroeger je daar in investeert hoe hoger het rendement.

Maar ook in de overgang tussen secundair onderwijs en hoger onderwijs is er nog vooruitgang te boeken : een ondersteuning van een ambitieuze, maar verantwoorde studiekeuze, een meer renderende onderwijsaanpak bij de start in het hoger onderwijs.

U hoort het, zelfs na 30 jaar kan ik het niet laten om gebruik te maken van mijn afscheidsviering om op de nagel van de democratisering en de gelijke kansen te blijven kloppen.

Het zoeken van die evenwichten in het onderwijs is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de onderwijsactoren, de overheid en de brede Vlaamse gemeenschap

als stakeholder. Uiteraard zijn universiteitsbesturen zelf verantwoordelijk voor de balans tussen onderwijs en onderzoek, maar via het financieringssysteem kan de overheid er voor zorgen dat er voldoende incentives blijven voor de onderwijsfunctie.

Als belangrijk adviesorgaan kan de VLOR er mee voor zorgen dat het thema op de beleidsagenda blijft.

Dit brengt mij bij mijn ervaringen met de VLOR.

Het motto van de VLOR is “wijs beleid door overleg”.

“Wijs” in de betekenis van gebruik makend van wetenschappelijke kennis, ervaringen en inzichten van experts.

Maar de VLOR is geen adviesraad met uitsluitend experts.

Alle stakeholders van het onderwijs zijn betrokken in de werking van de VLOR.

Vandaar ook het woord “overleg” in ons motto. Ook dat vinden wij wijs. Door zijn samenstelling kan de VLOR putten uit een groot netwerk dat zowel wetenschappelijke inzichten van experts als praktijkervaring kan inbrengen.

Deze manier van werken kost wel wat meer tijd maar heeft een duidelijke meerwaarde : adviezen van de VLOR worden ondersteund door een wetenschappelijke onderbouwing en door ervaringen uit het werkveld, maar geven daarenboven ook een goed beeld van het draagvlak bij de verschillende stakeholders.

De verschillende raden van de VLOR worden ondersteund door een uitstekend, deskundig secretariaat. Onze adviezen zijn kritisch maar steeds met respect voor het werk van kabinet en administratie. Zo blijven wij de dialoog voeren. Een advies is ook een vorm van respectvolle communicatie tussen partners.

Ik ben dankbaar dat ik in deze omgeving een bijdrage heb mogen leveren.

Komende vanuit de universitaire omgeving was het voor mij wel even wennen om mij ook in de problematieken van het leerplicht onderwijs in te werken. Met de hulp van het secretariaat is mij dat toch behoorlijk gelukt, dat hoop ik toch.

Mijn ervaringen met de adviesrol van de VLOR en de dialoog met kabinet en administratie zijn positief. Ik hoop dan ook dat deze manier van advies verlenen ook in de toekomst stand houdt.

Tot slot dank aan :

- de sprekers van vanmiddag, Herman Van Rompuy voor de inzichten die hij met ons gedeeld heeft, onze minister Hilde Crevits voor haar steun voor de werking van de Vlor.
- de leden van de vlor waarmee ik heb mogen samenwerken de voorbije jaren en die er voor gezorgd hebben dat het voor mij boeiende jaren waren, een echte bonus na mijn loopbaan aan de universiteit
- het personeel van de VLOR die mij zo fantastisch ondersteund hebben en mijn taak als voorzitter zo gemakkelijk gemaakt hebben,
- Mia Douterlungne, onze administrateur-generaal, die met vaste hand het secretariaat van de vlor leidt. Mia, dank voor de vele inspirerende en voor mij verhelderende discussies die we in voorbereiding van de raadsvergaderingen hebben kunnen voeren
- Dank ook aan mijn echtgenote Miet, hier aanwezig, mijn belangrijk klankbord voor en na vergaderingen.

Ik dank u allen voor uw aandacht.